

MILLIY O‘ZLIKNI ANGLASHNING YANGI PARADIGMASI: INSON – JAMIYAT – ALGORITM MUNOSABATI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-22-246-254>

Ostonov Jamoliddin Elmurodovich,

Mirzo Ulug‘bek nomidagi

O‘zbekiston Milliy universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli transformatsiya sharoitida milliy o‘zlikni anglashning yangi paradigmasi ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Inson – jamiyat – algoritm uchligi zamonaviy ijtimoiy tizimning asosiy struktur elementi sifatida talqin etilib, algoritmik boshqaruv, sun‘iy intellekt va raqamli kommunikatsiya jarayonlarining milliy identiklikka ta’siri ochib beriladi. Tadqiqotda milliy o‘zlikni anglashning transformatsiyasi, uning aksiologik asoslari va O‘zbekiston sharoitida rivojlanish istiqbollari asoslanadi.

Kalit so‘zlar: milliy identiklik, algoritm, sun‘iy intellekt, raqamli jamiyat, ijtimoiy ong, paradigma, O‘zbekiston.

XXI asrda raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichini boshlab berdi. Sun‘iy intellekt, katta ma’lumotlar (big data), algoritmik boshqaruv tizimlari va raqamli kommunikatsiya platformalarining keng joriy etilishi ijtimoiy hayotning barcha sohalarini tubdan o‘zgartirmoqda. Ushbu o‘zgarishlar nafaqat iqtisodiy va siyosiy tizimlarga, balki insonning o‘zini anglash shakllari, ijtimoiy identiklik va madaniy qadriyatlar tizimiga ham chuqur ta’sir ko‘rsatmoqda.

An’anaviy ijtimoiy-falsafiy paradigmalarda milliy o‘zlikni anglash asosan tarixiy xotira, til, madaniyat va hududiy birlik kabi omillar bilan bog‘liq holda talqin etilgan. Biroq zamonaviy raqamli jamiyat sharoitida ushbu tushuncha yangi mazmun kasb etmoqda. Endilikda milliy identiklik nafaqat ijtimoiy va madaniy jarayonlar natijasi, balki algoritmik muhit, axborot oqimlari va raqamli platformalar ta’sirida shakllanayotgan dinamik va ko‘p qatlamli fenomen sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Ayniqsa, inson – jamiyat – algoritm o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning murakkablashuvi milliy o‘zlikni anglashning yangi konseptual asoslarini ishlab chiqishni taqozo etmoqda. Algoritm orqali boshqariladigan axborot makoni individning dunyoqarashi, qadriyatlari va identikligini shakllantirishda muhim omilga aylanmoqda [8, 166]. Natijada insonning ijtimoiy tajribasi tobora raqamli vositalar orqali vositachilashib, identiklikning yangi shakllari yuzaga kelmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida olib borilayotgan raqamli modernizatsiya siyosati va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirishga qaratilgan islohotlar milliy o‘zlikni anglash jarayoniga yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda, yangi chaqiriqlarni ham olib kelmoqda. Bir tomondan, raqamli muhit milliy madaniyatni targ‘ib qilish, tilni rivojlantirish va tarixiy merosni saqlash uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Ikkinchi tomondan esa, global algoritmik tizimlar ta’sirida milliy identiklikning zaiflashuvi yoki standartlashuvi xavfi yuzaga kelmoqda.

Mazkur muammo ijtimoiy-falsafiy jihatdan chuqur tahlilni talab etadi, chunki u insonning ontologik maqomi, ijtimoiy tizimlarning transformatsiyasi va texnologik vositalarning jamiyatdagi rolini qayta ko‘rib chiqish bilan bog‘liqdir. Shu nuqtai nazardan, milliy o‘zlikni anglashning yangi paradigmasini inson – jamiyat – algoritm o‘zaro munosabatlari doirasida tadqiq etish zamonaviy ilmiy izlanishlarning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Milliy o‘zlikni anglash ijtimoiy ongning murakkab shakli sifatida individning o‘zini muayyan tarixiy, madaniy va ijtimoiy birlikka mansub ekanligini anglash jarayonini ifodalaydi. Ushbu tushuncha falsafa, sotsiologiya, siyosatshunoslik va madaniyatshunoslik kesishmasida shakllangan bo‘lib, u nafaqat identifikatsiya jarayoni, balki qadriyatlar, ma’nolar va ijtimoiy amaliyotlarning uyg‘un tizimi sifatida talqin etiladi. Zamonaviy sharoitda milliy o‘zlikni anglashning mazmuni globalizatsiya va raqamli transformatsiya ta’sirida tubdan yangilanib, yangi nazariy va metodologik yondashuvlarni talab etmoqda [10, 27].

Nazariy jihatdan milliy o‘zlikni anglashning shakllanishi bir necha konseptual an‘analarga tayanadi. Klassik yondashuvlarda milliy identiklik tarixiy xotira, til, hududiy birlik va madaniy meros orqali izohlanadi. Ushbu yondashuv millatni barqaror va nisbatan o‘zgarmas birlik sifatida talqin etadi [4, 229]. Biroq zamonaviy ilmiy diskursda konstruktivistik yondashuv ustuvorlik kasb etib, milliy identiklikni ijtimoiy konstruksiya, ya’ni tarixiy va siyosiy jarayonlar natijasida shakllanuvchi dinamik fenomen sifatida ko‘rib chiqadi. Bu esa milliy o‘zlikni anglashning o‘zgaruvchanligi va kontekstga bog‘liqligini asoslaydi.

Postklassik yondashuvlar doirasida milliy o‘zlikni anglash diskursiv jarayon sifatida talqin etiladi. Ya’ni, identiklik ijtimoiy muloqot, axborot almashinuvi va madaniy ifodalar orqali shakllanadi [5, 178]. Ayniqsa, raqamli jamiyat sharoitida bu jarayon algoritmik tizimlar orqali vositachilashib, yangi shakllar kasb etmoqda. Shu bois, milliy o‘zlikni anglashni faqat an‘anaviy madaniy omillar bilan emas, balki raqamli kommunikatsiya va algoritmik boshqaruv kontekstida ham tahlil qilish zarur.

Metodologik jihatdan mazkur tadqiqot integrativ xarakterga ega bo‘lib, bir nechta ilmiy yondashuvlarning sinteziga asoslanadi. Birinchidan, tizimli yondashuv inson, jamiyat va algoritmlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni yagona tizim sifatida tahlil qilish imkonini beradi [6, 104]. Bu yondashuv milliy o‘zlikni anglashni ko‘p darajali va ko‘p komponentli jarayon sifatida tushunishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, dialektik yondashuv milliy va global omillar, an‘anaviylik va innovatsiya, barqarorlik va o‘zgaruvchanlik o‘rtasidagi qarama-qarshiliklarni aniqlash va ularni uyg‘unlashtirish mexanizmlarini ochib berishga imkon yaratadi. Bu esa milliy identiklikning rivojlanishini statik emas, balki dinamik va evolyutsion jarayon sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Uchinchidan, aksiologik yondashuv milliy o‘zlikni anglashning qadriyatlar tizimi bilan uzviy bog‘liqligini ochib beradi. Ushbu yondashuv doirasida milliy identiklikning asosiy elementlari – madaniy meros, til, an‘ana, tarixiy xotira va

ijtimoiy ideal – jamiyatning aksiologik tizimini tashkil etuvchi muhim komponentlar sifatida tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya sharoitida ushbu qadriyatlarning qayta talqin qilinishi milliy o‘zlikning yangi shakllarini yuzaga keltiradi.

To‘rtinchidan, konstruktivistik yondashuv milliy identiklikni ijtimoiy konstruksiya sifatida ko‘rib, uning shakllanishida siyosiy institutlar, ta‘lim tizimi, ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalarning rolini ochib beradi. Ayniqsa, algoritmlar orqali shakllanayotgan axborot makoni identiklikni konstruksiya qilishning yangi mexanizmlarini yuzaga keltirmoqda.

Shuningdek, metodologik tahlil doirasida milliy o‘zlikni anglashning ko‘p darajali strukturasi ajratish mumkin. Kognitiv daraja individning milliy mansublik haqidagi bilimlarini shakllantiradi. Aksiologik daraja milliy qadriyatlar va ideallarni belgilaydi. Normativ daraja ushbu qadriyatlarning ijtimoiy me‘yor va qoidalarda ifodalanishini ta‘minlaydi. Kommunikativ daraja esa identiklikning ijtimoiy muloqot va axborot almashinuvi orqali mustahkamlanishini ifodalaydi.

Raqamli transformatsiya sharoitida ijtimoiy tizimlarning tuzilmasi tubdan o‘zgarib, inson, jamiyat va algoritmlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar yangi sifat darajasiga ko‘tarilmoqda. Ushbu uchlik zamonaviy jamiyatning asosiy ontologik va funksional konfiguratsiyasini tashkil etib, ijtimoiy reallikni shakllantirishning yangi mexanizmlarini yuzaga keltiradi. Natijada inson faoliyati, ijtimoiy institutlar va texnologik tizimlar o‘zaro integratsiyalashgan murakkab tizim sifatida namoyon bo‘ladi [3, 219].

An‘anaviy ijtimoiy modelda inson subyekt, jamiyat esa uning faoliyat maydoni sifatida talqin etilgan bo‘lsa, raqamli jamiyatda algoritmlar ushbu munosabatlarning faol ishtirokchisiga aylanmoqda. Algoritmlar nafaqat texnik vosita, balki axborotni tanlash, tahlil qilish va taqsimlash orqali ijtimoiy jarayonlarni yo‘naltiruvchi va hatto shakllantiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi. Shu tariqa, algoritmik tizimlar ijtimoiy haqiqatni konstruksiya qilishning muhim mexanizmiga aylanadi.

Inson ushbu konfiguratsiyada ikki tomonlama maqomga ega. Bir tomondan, u algoritmik tizimlardan foydalanuvchi subyekt sifatida namoyon bo‘ladi. Ikkinchi tomondan esa, uning xatti-harakatlari, qarorlari va hatto qadriyatlari algoritmlar tomonidan shakllantiriluvchi va yo‘naltiriluvchi obyektga aylanishi mumkin. Bu holat inson erkinligi va avtonomiyasi masalasini yangi ijtimoiy-falsafiy kontekstda qayta ko‘rib chiqishni talab etadi.

Jamiyat esa mazkur uchlikda vositachi va tartibga soluvchi tizim sifatida faoliyat yuritadi. U ijtimoiy institutlar, me‘yorlar va qadriyatlar orqali inson va algoritmlar o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sirni tartibga soladi. Shu bilan birga, jamiyatning o‘zi ham algoritmik tizimlar ta‘sirida transformatsiyaga uchrab, yangi ijtimoiy tuzilmalar va kommunikatsiya shakllarini shakllantiradi.

Algoritmlar ushbu konfiguratsiyaning eng dinamik elementi sifatida ajralib turadi. Ular katta hajmdagi ma‘lumotlarni qayta ishlash, prognozlash va qaror qabul qilish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali ijtimoiy boshqaruvning samaradorligini oshiradi [1, 63]. Biroq algoritmik boshqaruvning kengayishi ijtimoiy nazorat, ma‘lumotlar monopoliyasi va manipulyatsiya kabi xavflarni ham yuzaga keltiradi.

Mazkur uchlik doirasida ijtimoiy munosabatlarning yangi shakllari vujudga keladi. Kommunikatsiya jarayonlari tobora algoritmlar orqali vositachilashib, axborot oqimlari selektiv xarakter kasb etmoqda. Bu esa ijtimoiy ongning fragmentatsiyasi va “raqamli filtrlar” fenomenini yuzaga keltiradi. Natijada individning dunyoqarashi ko‘pincha algoritmik tavsiyalar asosida shakllanadi.

Shuningdek, inson – jamiyat – algoritm uchligi yangi ijtimoiy tengsizlik shakllarini ham yuzaga keltiradi. Raqamli texnologiyalarga kirish imkoniyati, ma’lumotlardan foydalanish darajasi va algoritmik savodxonlik jamiyatda yangi differensiallashuv omiliga aylanmoqda. Bu esa ijtimoiy adolat va inkluzivlik masalalarini yanada dolzarblashtiradi.

O‘zbekiston sharoitida ushbu yangi ijtimoiy konfiguratsiya raqamli iqtisodiyot, elektron hukumat va sun’iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi bilan bog‘liq holda shakllanmoqda [13, 46]. Bu jarayon bir tomondan ijtimoiy boshqaruv samaradorligini oshirsa, ikkinchi tomondan milliy identiklik, madaniy qadriyatlar va ijtimoiy ongning transformatsiyasiga ta’sir ko‘rsatmoqda.

Inson – jamiyat – algoritm uchligi zamonaviy jamiyatning yangi ijtimoiy konfiguratsiyasini ifodalaydi. Ushbu tizim o‘zining murakkabligi, dinamikligi va ko‘p qatlamliligi bilan ajralib turib, ijtimoiy-falsafiy tahlilning muhim obyektiga aylanadi. Mazkur konfiguratsiyani chuqur o‘rganish inson erkinligi, ijtimoiy adolat va milliy identiklikni saqlash muammolarini hal etishda muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Raqamli jamiyat sharoitida algoritmik muhit milliy identiklikning shakllanishi, qayta ishlab chiqilishi va namoyon bo‘lish jarayonlariga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi muhim omilga aylanmoqda. Algoritmlar orqali boshqariladigan axborot oqimlari, raqamli platformalar va sun’iy intellekt tizimlari individning dunyoqarashi, qadriyatlari hamda ijtimoiy identifikatsiya mexanizmlarini tubdan o‘zgartirmoqda [2, 549]. Shu bois milliy o‘zlikni anglash zamonaviy sharoitda algoritmik vositachilik orqali shakllanayotgan dinamik va ko‘p qatlamli jarayon sifatida namoyon bo‘ladi.

Algoritmik muhitning asosiy xususiyati axborotni selektiv tarzda filtrlash va individuallashtirishdan iborat. Bu jarayonda foydalanuvchining qiziqishlari, xatti-harakatlari va ma’lumotlar izlari asosida shakllangan algoritmik tavsiyalar uning informatsion makonini belgilaydi. Natijada individ ma’lum bir axborot “filtri” doirasida faoliyat yuritadi. Ushbu holat milliy identiklikning shakllanishiga ikki tomonlama ta’sir ko‘rsatadi: bir tomondan, milliy madaniyat va qadriyatlar maqsadli ravishda targ‘ib qilinishi mumkin; ikkinchi tomondan esa, global axborot oqimlari milliy identiklikning parchalanishi yoki standartlashuviga olib kelishi ehtimoli mavjud.

Algoritmik muhitda milliy identiklikning transformatsiyasi bir necha asosiy yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi. Avvalo, identiklikning raqamli shakllari yuzaga keladi. Individ o‘zining milliy mansubligini nafaqat an’anaviy ijtimoiy institutlar orqali, balki ijtimoiy tarmoqlar, raqamli platformalar va virtual hamjamiyatlar orqali ham ifoda etadi. Bu esa milliy identiklikning ko‘p qatlamli va fragmentatsiyalashgan shakllarini yuzaga keltiradi.

Ikkinchidan, algoritmik muhit milliy identiklikning diskursiv konstruksiyasini o‘zgartiradi. Axborotning algoritmik tanlanishi natijasida milliy tarix, madaniyat va qadriyatlar haqidagi tasavvurlar ma’lum bir narrativlar asosida shakllanadi. Bu jarayon identiklikning “algoritmik konstruksiya” [9, 284] sifatida talqin etilishiga olib keladi, ya’ni milliy o‘zlik ko‘pincha raqamli platformalar tomonidan shakllantirilgan ma’lumotlar asosida idrok etiladi.

Uchinchidan, algoritmik muhit global va lokal identikliklar o‘rtasidagi munosabatni murakkablashtiradi. Global platformalar orqali tarqaladigan universal madaniy kodlar milliy identiklikka bosim o‘tkazishi mumkin. Shu bilan birga, aynan shu platformalar milliy madaniyatni global miqyosda namoyon etish va mustahkamlash imkoniyatini ham yaratadi. Bu esa milliy identiklikning “glokal” (global va lokal unsurlar uyg‘unligi) shaklini yuzaga keltiradi.

To‘rtinchidan, algoritmik muhit identiklikning aksiologik asoslariga ta’sir ko‘rsatadi. Raqamli muhitda tezkor axborot almashinuvi, vizual madaniyat va qisqa formatdagi kontent ustuvorligi milliy qadriyatlarning qabul qilinish usullarini o‘zgartiradi. Natijada an’anaviy qadriyatlar yangi kommunikativ shakllarda ifodalanadi yoki qayta talqin etiladi.

Shu bilan birga, algoritmik muhit bir qator xavf va cheklovlarni ham yuzaga keltiradi. Axborot monopoliyasi, manipulyativ kontent, “echo chamber” (yopiq axborot makoni) [7, 93] fenomeni va ma’lumotlar ustidan nazoratning markazlashuvi milliy identiklikning mustaqil rivojlanishiga to‘sqinlik qilishi mumkin. Bu esa raqamli suverenitet va madaniy xavfsizlik masalalarini dolzarb qilib qo‘yadi.

O‘zbekiston sharoitida algoritmik muhitning milliy identiklikka ta’siri ikki yo‘nalishda namoyon bo‘lmoqda. Bir tomondan, raqamli texnologiyalar milliy til, madaniyat va tarixni targ‘ib qilish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ikkinchi tomondan esa, global raqamli platformalar ta’siri ostida yoshlar ongida identiklikning gibrud shakllari shakllanmoqda. Bu jarayonni samarali boshqarish milliy siyosat va ijtimoiy institutlarning muhim vazifasiga aylanmoqda.

Zamonaviy raqamli transformatsiya sharoitida milliy qadriyatlar va raqamli madaniyat o‘rtasidagi munosabat murakkab va ko‘p qatlamli dialektik jarayon sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu jarayon qarama-qarshiliklar, o‘zaro ta’sir va uyg‘unlashuv orqali rivojlanib, milliy o‘zlikni anglashning yangi shakllarini yuzaga keltiradi. Dialektik yondashuv ushbu ikki fenomenni qarama-qarshi emas, balki o‘zaro bog‘liq va bir-birini boyituvchi tizim sifatida talqin etish imkonini beradi.

Milliy qadriyatlar tarixiy xotira, madaniy meros, til, an’ana va ijtimoiy me’yorlar orqali shakllanib, jamiyatning aksiologik asosini tashkil etadi. Ular barqarorlik, uzluksizlik va identiklikning asosiy manbai sifatida namoyon bo‘ladi. Raqamli madaniyat esa axborot texnologiyalari, global kommunikatsiya tarmoqlari va algoritmik platformalar asosida shakllanib, dinamiklik, tezkorlik va o‘zgaruvchanlik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Shu bois ushbu ikki tizim o‘rtasida muayyan ziddiyatlar yuzaga keladi.

Birinchi asosiy qarama-qarshilik an’anaviylik va innovatsiya o‘rtasida namoyon bo‘ladi. Milliy qadriyatlar ko‘pincha tarixiy uzluksizlikni saqlashga qaratilgan bo‘lsa,

raqamli madaniyat yangilik va tezkor o‘zgarishlarni rag‘batlantiradi. Bu esa milliy identiklikning barqarorligi va uning moslashuvchanligi o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlash zaruratini keltirib chiqaradi.

Ikkinchi ziddiyat milliylik va globalizm o‘rtasida yuzaga keladi. Raqamli madaniyat global axborot makonini yaratib, universal madaniy kodlarning keng tarqalishiga olib keladi. Bu jarayon milliy qadriyatlarining marginalizatsiyasi yoki standartlashuvi xavfini tug‘diradi. Shu bilan birga, aynan shu global platformalar milliy madaniyatni keng miqyosda targ‘ib qilish va uni xalqaro darajada tanitish imkonini ham beradi. Natijada “glokalizatsiya” fenomeni yuzaga kelib, unda global va lokal elementlar uyg‘unlashadi.

Uchinchi muhim qarama-qarshilik identiklikning barqarorligi va uning fragmentatsiyasi o‘rtasida kuzatiladi. Raqamli muhitda individ bir vaqtning o‘zida bir nechta identiklik shakllariga ega bo‘lishi mumkin, bu esa milliy o‘zlikning yagona va barqaror modeli o‘rniga ko‘p qatlamli identiklik tizimini yuzaga keltiradi. Bu jarayon milliy identiklikning qayta talqin qilinishiga olib keladi.

Dialektik yondashuv ushbu qarama-qarshiliklarni inkor etmaydi, balki ularni rivojlanishning ichki manbai sifatida ko‘radi. Milliy qadriyatlar va raqamli madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sir natijasida yangi ijtimoiy va madaniy shakllar yuzaga keladi. Masalan, milliy madaniyat elementlari raqamli platformalarda yangi kommunikativ formatlarda (multimedia, ijtimoiy tarmoqlar, virtual hamjamiyatlar) ifodalanadi. Bu esa milliy qadriyatlarining zamonaviylashuvi va ularning yangi avlod tomonidan qabul qilinishini ta‘minlaydi.

Shuningdek, raqamli madaniyat milliy qadriyatlarining transformatsiyasini tezlashtiradi. Bu jarayonda qadriyatlar nafaqat saqlanadi, balki qayta talqin qilinadi va yangi ma‘no kasb etadi. Shu bois milliy qadriyatlar statik emas, balki dinamik tizim sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘zbekiston sharoitida ushbu dialektik munosabat alohida ahamiyatga ega. Raqamli texnologiyalarni joriy etish bilan bir qatorda milliy madaniyat va qadriyatlarini saqlash va rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu esa milliy identiklikni zamonaviy sharoitda mustahkamlashning muhim omili sifatida namoyon bo‘ladi.

Milliy qadriyatlar va raqamli madaniyat o‘rtasidagi dialektika zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim ijtimoiy-falsafiy jarayonini ifodalaydi. Ushbu jarayon qarama-qarshiliklar orqali rivojlanib, yangi ijtimoiy va madaniy konfiguratsiyalarni yuzaga keltiradi. Mazkur dialektikani chuqur anglash milliy o‘zlikni anglashning yangi paradigmasini shakllantirishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Raqamli transformatsiya va global axborot makonining kengayishi sharoitida O‘zbekistonda milliy o‘zlikni anglashning yangi paradigmasi – inson – jamiyat – algoritm uchligi asosida shakllanayotgan kompleks ijtimoiy-falsafiy tizim – izchil rivojlanish istiqbollari ega. Ushbu paradigma milliy qadriyatlar, ijtimoiy institutlar va raqamli texnologiyalar o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlash orqali barqaror ijtimoiy rivojlanishni ta‘minlashga xizmat qiladi.

Birinchiidan, yangi paradigmaning shakllanish istiqbollari davlatning raqamli siyosati va milliy rivojlanish strategiyalari bilan bevosita bog‘liqdir. O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyot, elektron hukumat va sun‘iy intellekt texnologiyalarini joriy etishga qaratilgan islohotlar milliy identiklikni zamonaviy shakllarda ifodalash uchun institutsional asos yaratmoqda [12, 173]. Bu jarayon milliy o‘zlikni anglashni faqat an‘anaviy shakllarda emas, balki raqamli muhitda ham mustahkamlash imkonini beradi.

Ikkinchiidan, milliy madaniyat va tilni raqamli platformalarda rivojlantirish yangi paradigmaning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Raqamli kontent yaratish, milliy tarix va madaniyatni ommalashtirish, shuningdek, o‘zbek tilining algoritmik tizimlarda qo‘llanilishini kengaytirish milliy identiklikni saqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa milliy qadriyatlarning global axborot makonida munosib o‘rin egallashini ta‘minlaydi.

Uchinchiidan, ta‘lim tizimini transformatsiya qilish ushbu paradigmaning barqaror rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli savodxonlik, algoritmik tafakkur va milliy qadriyatlarni uyg‘unlashtirgan ta‘lim modeli yosh avlodda yangi tipdagi identiklikni shakllantirish imkonini beradi. Bu modelda texnologik kompetensiyalar bilan bir qatorda milliy ong va madaniy merosga hurmat ham ustuvor o‘rin egallaydi.

To‘rtinchiidan, raqamli suverenitet va axborot xavfsizligini ta‘minlash yangi paradigmaning strategik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi [11, 284]. Global algoritmik platformalar ta‘sirini muvozanatlashtirish, milliy axborot makonini rivojlantirish va ma‘lumotlar ustidan nazoratni ta‘minlash milliy identiklikning mustaqil rivojlanishiga xizmat qiladi.

Beshinchiidan, fuqarolik jamiyati institutlari va jamoatchilik ishtirokini kuchaytirish yangi paradigmaning ijtimoiy asosini mustahkamlaydi. Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar orqali jamoatchilik fikrining shakllanishi milliy identiklikning demokratik va inklyuziv modelini yuzaga keltiradi. Bu esa inson – jamiyat – algoritm o‘rtasidagi munosabatlarning muvozanatli rivojlanishini ta‘minlaydi.

Oltinchiidan, innovatsion texnologiyalarni milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirish istiqbollarning muhim yo‘nalishi hisoblanadi. Sun‘iy intellekt, katta ma‘lumotlar va raqamli xizmatlar milliy madaniyat va ijtimoiy amaliyotlar bilan integratsiyalashgan holda qo‘llanilganda, ular milliy identiklikni mustahkamlovchi omilga aylanishi mumkin.

Shu bilan birga, yangi paradigmaning shakllanishi bir qator chaqiriqlar bilan ham bog‘liq. Jumladan, global madaniy ta‘sirlarning kuchayishi, algoritmik manipulyatsiya xavfi va ijtimoiy ongning fragmentatsiyasi kabi omillar milliy identiklikning barqarorligiga tahdid solishi mumkin [13, 61]. Shu bois ushbu jarayonni ilmiy asosda boshqarish va strategik yondashuvni ishlab chiqish zarur.

Mazkur tadqiqot doirasida milliy o‘zlikni anglashning yangi paradigmasi inson – jamiyat – algoritm uchligi asosida ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan kompleks tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqamli transformatsiya sharoitida milliy identiklik an‘anaviy shakllardan chiqib, dinamik, ko‘p qatlamli va algoritmik vositachilik orqali shakllanuvchi murakkab ijtimoiy hodisaga aylanmoqda.

Tahlil jarayonida milliy o‘zlikni anglashning nazariy-metodologik asoslari aniqlanib, uning konstruktivistik, aksiologik va tizimli xarakterga ega ekanligi asoslab berildi. Shuningdek, inson – jamiyat – algoritmlar uchligi zamonaviy ijtimoiy konfiguratsiyaning markaziy modeli sifatida talqin qilinib, algoritmlar ijtimoiy reallikni shakllantiruvchi faol omilga aylangani ko‘rsatildi.

Algoritmik muhitning milliy identiklikka ta’siri natijasida identiklikning raqamli, fragmentatsiyalashgan va ko‘p darajali shakllari yuzaga kelayotgani aniqlandi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlar va raqamli madaniyat o‘rtasidagi dialektik munosabat identiklikning yangi mazmun kasb etishiga olib kelayotgani ilmiy asosda yoritildi. Bu jarayon qarama-qarshiliklar orqali rivojlanib, milliy va global omillarning uyg‘unlashuvi natijasida yangi ijtimoiy va madaniy konfiguratsiyalarni shakllantirmoqda.

O‘zbekiston sharoitida yangi paradigmaning shakllanishi raqamli siyosat, ta’lim tizimi, milliy madaniyatni rivojlantirish va raqamli suverenitetni ta’minlash bilan uzviy bog‘liq ekanligi asoslandi. Shu bilan birga, global algoritmik tizimlar ta’siri, axborot makonining fragmentatsiyasi va madaniy standartlashuv kabi chaqiriqlar ushbu jarayonni ilmiy asosda boshqarish zaruratini kuchaytiradi.

Umuman olganda, milliy o‘zlikni anglashning yangi paradigmasi inson, jamiyat va algoritmlar o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlash orqali shakllanadi. Mazkur paradigma milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish bilan birga, ularni zamonaviy raqamli muhitga moslashtirishni talab etadi. Shu bois, inson – jamiyat – algoritmlar o‘zaro munosabatlarini chuqur o‘rganish va ularni strategik jihatdan boshqarish zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim ilmiy va amaliy vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Floridi L. *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality.* – Oxford: Oxford University Press, 2016. – 240 p.
2. Zuboff Sh. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power.* – New York: PublicAffairs, 2019. – 704 p.
3. Couldry N., Mejias U. A. *The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism.* – Stanford: Stanford University Press, 2019. – 312 p.
4. Castells M. *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age.* – 2nd ed. – Cambridge: Polity Press, 2015. – 320 p.
5. Van Dijck J., Poell T., de Waal M. *The Platform Society: Public Values in a Connective World.* – Oxford: Oxford University Press, 2018. – 240 p.
6. Gillespie T. *Custodians of the Internet: Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions That Shape Social Media.* – New Haven: Yale University Press, 2018. – 280 p.
7. OECD. *Artificial Intelligence in Society.* – Paris: OECD Publishing, 2019. – 216 p.

8. United Nations Development Programme. Human Development Report 2021/2022: Uncertain Times, Unsettled Lives. – New York: UNDP, 2022. – 320 p.
9. World Bank. World Development Report 2021: Data for Better Lives. – Washington, DC: World Bank, 2021. – 300 p.
10. European Commission. Digital Economy and Society Index Report 2022. – Brussels, 2022.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi (2022–2026). – Toshkent, 2022.
12. O‘zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi. Raqamli O‘zbekiston – 2030 strategiyasi. – Toshkent, 2020.
13. Ahmedov H. Globalizatsiya sharoitida milliy identiklikning ijtimoiy-falsafiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2019. – 180 b.